

הסביבות

עלון להפצת המוסר

"אוהל יוסף" - גובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

ניסן התשפ"א

פרשת צו - פסח

גליון מספר 333 (364)

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל

"וְנַפְשׁוֹ כִּי תִיגַע בְּכָל טָמְאָה, בְּטוֹמְאֵת אָדָם, או בְּבִהְמָה טָמְאָה, או בְּכָל עֵקֶץ טָמְאָה, וְאִכְלָה מִבֶּשֶׂר זָבוּחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה, וְזָכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִעֲמִי"ה" (וי-כ"א)

להסתפק

האדם מושפע ומשפיע

תלמיד קם לתפילה בעיבור בוריות בכוקר, זה נוגע לחברים הנמצאים אתו בחדר, וזו זכות גדולה ומספיקה. וכ"ש אם זה משפיע גם על חדר אחר ועל כל הישיבה, אבל לומר שזה נוגע לכל המדינה, ואף למדינות אחרות, ולא עוד אלא על כל התקופה שבה הוא חי, ואף לתקופות אחרות, לעצמו ולכל הדורות! אמנם ידועים דברי ר' ישראל סלנטר, שאם אחד לומר מוסר בליטא, זה משפיע על יהודי שלא ישתמד בפרוץ. ואכן אנו רואים שפעולתו של ר' ישראל סלנטר ואחריו הסבא זצ"ל זה מאד השפיע ונוגע גם אלינו היום כולנו! אך לומר שזו זכות לו ולדורותיו, ולדורי דורותיו עד סוף כל הדורות! האם זו לא גוזמא? וכן בצד הרע. האם בגלל אכילת בשר זבח שלמים, נכרת מעמיו דהיינו לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות! איזו חומרא!

איתא בילקוט שמעוני (תעט'): רבי יוסי אומר אם נפשך לדעת מה מתן שכרם של צדיקים, צא ולמד מאדם הקדמוני, שלא נעטווה אלא על לאו אחד, וכשעבר עליו כמה מיתות נקנסו לו ולדורות! והרי מידה טובה מרובה ממידת פורעניות, ובוודאי שכל מצווה שעושה האדם עומדת לו ולדורות, השב מן הפיגול ומן הנוטר והמתענה ביום הכפורים על אחת כמה וכמה שמוכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.

הדברים הם מציאות שאנו רואים בחיים ולא רק רעיון או גוזמא. ויש באמת להתבונן, איד הקל וחומר של ר' יוסי הוא כל כך מוכרח? בשלמא אצל אדם הראשון זה מובן, יציר כפיו של הקב"ה, על ידי חטא, גרם מיתה לו ולדורות, אבל איד אפשר להסיק את הקל וחומר לגבי המצוות? וכי אנו מרגישים למשל שאם אחד מאתנו עושה מצווה, או מתגבר על יצרו ומצליח בשביית הרצון, אז הוא זוכה לעצמו ולדורות? זה נראה גוזמא גדולה! אנחנו מוכנים

אבל אנו רואים באמת כאן יסוד נורא בכוחות האדם. כל אדם הוא

המשך בעמוד ב'

מעשה רב

חשש אכילת איסור

מעשר עתה, והאיך אכלתי פרי זה בלא שאבדוק את שנת המעשרות שלו, אימתי חנט ונתחייב במעשר, ושמא עלי היה לעשר ממנו או שמא לבערו, האיך נהגתי בפזיזות מבלי עשיית חושבים במחשבה תחילה למעשה אם מכניס אני לפי מאכל אסור...

המחשבות השונות לא הרפו ממנו, למרות שלא היה בכך איסור ודאי, הוא ראה בכך נותן טעם לפגם, ואז החליט רבי מרדכי כי למרות ההיתרים הרבים שיכל למצא למעשה זה, לא היה לו לנהוג בלא מחשבה אודות ההיתר, וקיבל על עצמו בעודו נער צעיר לימים, כי לא יאכל יותר מפרי זה במשך כל ימי חייו.

ואכן, מיני אז הקפיד רבי מרדכי הקפדה יתירה שלא להכניס מאכל זה לפיו, וזאת למרות שהיה פרי שמאד אהב ושמח בו, למותר לציין כי בני משפחתו והמוני תלמידיו ומכריו אף לא ידעו זאת.

רבי מרדכי ללמוד בהיכל הישיבה בלומז'ה שם שקד על תלמודו. באחד הימים יצא רבי מרדכי מחוץ לכותלי הישיבה והביט בפליאה על הפרדסים המוריקים שפיארו את פתח תקוה של אותם ימים.

הוא התקרב לראות שבחה של ארץ ישראל מהי, עם התקרבו לפרדס הבחין רבי מרדכי בעצי תפוזים כשמכל פינה הזדקרו התפוזים העסיסיים, ורבי מרדכי שלא הכיר פרי זה כלל, בשל הקושי הרב להשיגו במדינות אירופה, שם התגורר עד הגיעו ארצה, התפעל עמוקות מהדר הפרי ומעסיסותו המרשימה.

משבחין רבי מרדכי באחד הפירות שמט ליפול, החליט לנוטלו ולטעום מאותו פרי שעבורו היא בריאה חדשה לשבח פירות הארץ, וכך עשה. בצאתו מן הפרדס, החלו מחשבות לעלות במוחו, הרי שנת

במשך כל ימי חייו של הגאון רבי מרדכי לייב מן זצ"ל הוא נזהר שלא לאכול תפוזים, בני המשפחה שהבחינו בכך סברו כי לבטח מאכל זה אינו ערב לחינו, והקפדתו שלא לאכול זאת עוררה השתאות, שכן לעתים אפילו אם היה מעט תפוז בליפתן פירות גדול, לא ניאות הגר"מ לאכול מאותו סלט, והוא תמיד בפשטותו האופיינית הביע אי הסכמתו לאכול מאכל זה.

רק לאחר סילוקו לשמי רום, נפתרה התעלומה, אותו גאון סיפר כי לפני שנים לא רבות סיפר לו באקראי הגר"מ את המעשה הבא:

היה זה לפני עשרות שנים כשרבי מרדכי עלה לארץ הקודש בגפו, בהותירו מאחוריו את הוריו ובני משפחתו הרבים שגורלם היה לוט בערפל, בצל המלחמה הקשה ששררה באירופה ובקרבת עיירת הולדתו בבריינסק, עם הגיעו נכנס

קושי השעבוד

במדרש [שמות ד' ד' ד'] אמר יתרו למשה רבינו להיכן אתה מוליך את הילדים - והלא אותן שבמצרים מבקשין לצאת!

אמר לו: למחר הן עתידין לצאת ולעמוד על הר סיני לשמוע מהקב"ה אנכי ה' אלוך. ומשמע מהמדרש שגלות מצרים היא המכשרת את עם ישראל לקבלת התורה. והנה שבת לוי לא היה בשעבוד מצרים, וא"כ היאך זכה לקבל את התורה

שבת לוי היה נבדל מכל ישראל, ולא נמשך אחרי כולם,

הנה האדם דעתו נוטה תמיד אחרי השפעת הסביבה, וכל העם הרויחו ממון בעבודת מצרים [עכ"פ בתחילת השעבוד] ושבת לוי היה עומד נצב בחוזק נגד הכלל.

זוהי גלות של שבת לוי בתוך עם ישראל, אפילו שנמצא עם כולם ולהבדל מהם, לא להסחף אחרי הכלל.

ובמדרש: שהיו שבת לוי לומדים תורה במצרים הרי ידוע לנו שהיו שבת לוי עמלים בתורה, ועמלות בתורה מחליפה את הצורך בשעבוד מצרים, שהרי עמל התורה מצרף הוא את האדם כיסורים, וכבר אמרו חז"ל "אין לך אדם שאין לו יסורים, אשרי מי שיסוריו בתורה".

"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" בימים שמשוגלים לחירות, נזכה לצאת מעבדות היצר, ולהיות בעבדות לתורה ועמלה, ובכך נזכה להיות בני חורין.

נשלח בזה אל עמודי התורה האוחזים בעץ החיים ברכת חג כשר ושמח

יתן ה' ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בבנין בית הבחירה במהרה בימינו.

בשם רבנו ותלמידיהוון הסביבות

פתגמים ואמרות.....	עמוד ב'
על פרשת השבוע.....	עמוד ב'
דגל המוסר פסח.....	עמוד ד'
פסח.....	עמוד ד'
דמויות הוד.....	עמוד ו'

זגל המוסר צו / המשך

זה נקבע לדורות, שעד עכשיו אנו ממשיכים ומשתדלים להתעורר מדמותו ולדבוק בדרכו. אמנם הדברים קרו בתקופת אחרון, תקופה של פחדים, שגרמו לכך שהיהודים ויתרו על עקרונותיהם ונהנו מסעודת אותו רשע. אך אותם פחדים, אותה הרגשה של "שפלות" אצל האדם קיימים בכל הדורות, ומכאן שאומץ דעתם של מרדכי ואסתר נוגעים לכל הדורות, ובלי שום גזומא. **כשאחד מאתנו מנצח את יצרו ומתגבר על רצונותיו, כמה קידוש ה' יש בזה!** כמה זה משפיע ועושה פירות ופירי פירות! וכן להיפך אם האדם ממשיך בשפלותו ונכשל בהקפדה, גאון, וכעס וכדומה, וכל שכן **רדיפה אחר הכבוד, זה מגיע לפעמים עד לסכנת נפשות ממש**. ולעומתו, יש לראות שבזיון וחוסר הכבוד, הם העלחה רבתי. כידוע בספר חובות הלבבות, המספר על אדם אחד שקיבל בזיון גדול מאוד, ואמר שזהו היום הכי מאושר בחייו. המטרה היא להגיע למדרגה של עבודת ה' בלי כבוד, שרוח החיים של האדם יהיה תוצאה של רצון ה'. זוהי הדוגמא שקיבלנו ממרדכי הצדיק.

מצד אחד **מושפע**, ומצד שני **משפיע**. ולא דווקא על ידי ביצוע פעולות כלשהן. כל השגותיו והשקפותיו מורכבות מדוגמאות שמסביבו, ולפי הדוגמאות שהכיר מילדותו, מתעצבת מהותו ודמותו, והדברים הולכים ומשתרשים בקרבנו עד שננעשים קנינו, ואז הוא מתחיל להתעקש ולנהוג בהם ברצונותיו וחלק מאישיותו. אך, במציאות כל מה שהוא קיבל הוא נותן. זהו שקבעו חז"ל אצל אדם הראשון שעל ידי החטא, נשתנתה מהותו, הוא עבר משלב של ידיעה לשלב של הרגשה, החטא השפיע על מהותו ומוזה גרם מיתה לו ולכל העולם כולו. זוהי השפעה. וממילא גם ההיפך מובן.

רואים איך חז"ל הרגישו כמה כח הבחירה של האדם, שבפעולה אחת הוא יכול לבנות או חיו להרוס עולמות. (וראינו בדורנו האחרון כמה כאלו שהביאו חורבן גדול ועצום בעולם הרוחני היהודי). התבוננות בדוגמאות אלו עריכה לחייב אותנו להתחזק בחינוך הטהור שלנו לאומץ הדעת בדרכנו בבחינת **"ולא קם ולא זע"**. וזה צריך למצוא ביטוי גם בהזירות לגבי המאכלים שאנו אוכלים, להיזהר בכשר וזבח השלמים, גם במצוות מעשיות וגם בחינוך המידות.

אם אתה רוצה לדעת מתן שכרן של צדיקים! לא רק שזוכים לעצמם, אלא שזוכים לאחרים, לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות". זוהי מציאות של השפעה בדרך של מקבל ונותן. בזה מבינים מה שאמר ר' שמחה זיסל על הישיבה שייסד הסבא זצ"ל בנובהרדוק **"שהיא תימשך עד ביאת המשיח"** ואת זה אנו רואים בחוש, וזה התחיל עוד בראשית ישראל סלנטר. הם ראו שהסבא זצ"ל מחפש את האמת, והאמת זהו כח הקיום עד ביאת המשיח. ואנחנו כאן בישיבה עדות חיה לדברים אלו.

וכן במגילת אסתר אנו רואים שוב דוגמה זו אצל מרדכי הצדיק. מה היה ה"מתן שכרו" של הפעולה שלו, של הדרך שנהג בה, של ה"יולא קם ולא זע" זה נמשך עד ימינו אלו היום. מלבד מה שפעל מרדכי לזכות עם ישראל, קיימו וקבלו וכו' עד שהגיעו למדרגה של קבלת התורה מאהבה, בדורו, אבל

זברי רבותינו בעלי המוסר על פרשת השבוע

החפץ חיים זצ"ל

זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים.

דרשו חז"ל במסכת מנחות (דף ק"י ע"א): כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. ללמדנו מעלת התורה שבכוחה לכפר בקרבנות.

ועוד מובא במדרש הנעלם (פרשת וירא): אע"פ שבטלו הקרבנות לא בטלה התורה, וכשאי אפשר להביא קרבנות כמו בזמן הזה, יתעסק בתורה ויועיל לו.

שואל החפץ חיים בספר "תורה אור" איך יתכן דבר זה, הרי יש כאן חיוב הקרבת הקרבנות, ובכל חוב שחייב על האדם לקיימו, ודאי שלא יועיל לו לקרוא את הפרשה בה מוזכר החיוב? אדם המחויב בציצית למשל, לא יעזור שיקרא את פרשת ציצית.

מבאר החפץ חיים במשל לעשיר שכאשר הוא נמצא במקומו, יש לפניו את כל כבודו ומשרתיו, אבל כשנצרך לצאת מביתו לזמן מסוים, אין באפשרותו לקחת את מעדני ביתו ואת משרתיו. בכל זאת, על ידי צרור הכסף שחננו ה', יכול לדאוג לעצמו למשרתים ותפנוקים, ובה יוכל למלאת חפצו כפי שהורגל בביתו.

כן הדבר בענייננו. בזמן שבית המקדש היה קיים, כל אחד יכול היה לתקן את נפשו על ידי קרבן, כאשר כל קרבן מתקן לפי עניינו. יש תיקונים הנעשים על ידי קרבן עולה ויש על ידי מנחה. אך עתה אנו "בדרך", אין לנו לא מזבח ולא כהן שיכפר בעדנו, אבל ה' ברחמי וברוב חסדיו הכין לנו את התורה הקדושה שהיא בבחינת "צרור הכסף", ועל ידה נוכל להשיג כל תיקוני הקרבנות הנעשים מלפנים.

זקני וילנא סיפרו על אחד מתלמידי הגר"א, שלמרות שנתעורר בימי נעוריו המשיך כל הימים לשקוד על תלמודו, עד שהגיע למעלות גדולות בתורה.

הגר"א נטל על עצמו להשיאו לאשה, ואכן נמצאה אחת מבתות וילנא לבנות ביתה עם הצעיר העיור, ואביה אף התחייב להחזיק את הזוג על שלחנו, ובלבד שיוסיף לעמול בתורה.

שמחתו של הגר"א ביום הכנס בני הזוג לחופה היתה מרובה, והגיעה לשיאה לפני העמדת החופה. כאשר הובילו השושבינים לכסות את הכלה בהינומא, פנה הגר"א לתלמידו חביבו ואמר לו: "חז"ל אומרים שאסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה, הרי שהחתן צריך לראות את הכלה!".

ונה, אך יצוא יצאו הדברים מפי הגר"א, פקח החתן העיור את עיניו! ומאז והלאה שב לראות כאחד האדם. כל העומדים שם, נוכחו לראות את כוחו של הגר"א ויותר מכך למדו שהדבק במצוות ובתורה, קורעים לו את גזר הדין הבא לבטלו מהמצוות.

מחשבת מוסר

אמרות ופתגמים

<p>"חלומד בשביל תחרות דומה לחותך יריעה מס"ת ועושה תוף לפרסם עצמו. וגורם בזה שגם חבירו יחתך הספר תורה ויעשה תוף לעצמו." (רבי דוד בודניק זצ"ל הי"ד)</p>	<p>"העולם היא מפה קצרה, כל אחד מושך המפה לעצמו ומתגלה אצל חשני." (חכם אחד)</p>	<p>"כל דבר נולד קטן והלך ילך ויגדל, וזולת היגון שנולד גדול והלך ילך וחלל..." (חכם אחד)</p>	<p>"מי שיפיר בגגלה על חסותך, הרי הוא גם טיפן בגסתך על חגגלה" (החתם סופר)</p>
<p>"חוכה תוכיח - אפילו מאה פעמים - אל תוכיח אותו כל החתכה בפעם אחת, אלא תחלק את החתכה לחלקים ואפילו למאה פעמים, כל פעם מעט." (מוהרא"מ שימונביץ)</p>			

מוסר הפרשה

רבי שלום שבדרון זצ"ל

ושמעתי הערה נכונה בפסוק "כי השוחד יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים" (שמות כג, ח) שמדובר על שוחד של פרוטה ועל הדיינים הגדולים ביותר, והצדיקים ביותר, ק"ו לאזובי הקיר, שיראו ויקחו מוסר לנפשם! כעת נשוב לפרשתנו ולביאור הפסוק "צו את אהרון ואת בניו לאמר" - כתב רש"י "ביותר צריך הכתוב לזרז במקום חסרון כיס" והיכן כאן חיסרון הכיס? אולם אם הבנו כי הדמיון והחמדה הם המניעים את האדם בחשבו על כיסו, הרי גם בקרבנות חושב הכהן שנחסר ונפסד. ומחשבתו זו יש לה מקום. שהרי הכתוב מזרז על כך במקום חיסרון כיס.

ומדוע חושב הכהן שנחסר. משום שבקרבן עולה עסקינן, כמו שאמר הכתוב "היא העולה על מוקדה על המזבח". הא כיצד? והנה בעולה יש לכהנים את העבודה הקשה ביותר והמרוכה ביותר מכל הקרבנות, שצריכים לנתר את כל הבשר ואת כל האיברים, להדיחם ולמולחם, להעלותם ולהקטירם שיהיו נאכלים ומעוכלים עד תום ע"י האש. ובעוד שבכל קרבן עובדים פחות ומקבלים בשר לאכילה, אם הרבה ואם מעט, הרי שכאן בעולה נחסרים המה מתגמול זה, שהרי עולה מוקטרת כולה לה' ואין הכהן מקבל בשר כלל. ואפשר שיעלה בלבו של הכהן תחושה של "חסרון כיס"! שדורשים ממנו לעבוד יותר, וללא כל שכר...

ולפיכך "צו את אהרון!" שלא יחששו מחסרון כיס. ומה האמת? שהכל בדיוק להיפך! ממש כך! - האיך? שהרי באמת אם נתבונן, אין בבשר הקדשים 'פרנסה' לכהנים כלל. אכילת הבשר היא "עבודה" ומטלה המוטלת על הכהנים שלא יהיה נותר, ולאכלו כדיניו המרובים, ודוקא בתוך המקדש. ואילו ב"עולה", שם נאמר ושם נלמד, שעור העולה לכהנים, והיא חולין, והכהנים מתפרנסים בדמיה. ודין זה נאמר רק בעולה ובקדשי קדשים (משנה זבחים). ואילו בקדשים קלים עורותיהן לבעלים. ואמנם בעולה מתייגעים הכהנים יותר אבל רוב הקרבות הקבועים הם עולות. כמו התמיד של שחר ובין הערביים, כל מוספי שבת ורגלים וכל חייבי עשה מביאין עולות, וכל קיץ המזבח, כלומר: כשהמזבח פנוי מקריבין עולות מתרומת הלשכה. כך שע"י העולות ורק על ידם, יש בידי הכהנים עורות רבים וממילא כל מפעלי תעשיית העורות בירושלים ומחוצה לה היו מן הסתם בידי הכהנים, כי לא היה אחד שהיה בידו כה הרבה עורות בלא הוצאת ממון שיכול לעשות כמותן. ומכאן ואילך הדרך סלולה לפרנסתם המובטחת של הכהנים לכל דבר שנצרך לעורות. ס"ת, תפילין, ומזוזות, לעשות מנעלים וכל מה שעשו מעורות, הרי הוא בידי הכהנים, שהיו עושים ומוכרים ומפרנסים את ביתם לכל צרכיהם. וכל זה תולדת דין ה"עולה", שאך לפני ההתבוננות חשבנו וסברנו שהכהנים נחסרים בה, ושעליה הוצרך הכתוב להזהיר ביותר ב"צו" את אהרון... וכפי שהוכחנו וביארנו שתאוות הממון מתעתעת באדם ללא רחם. ושזה גופא כוונת הפסוק ב"צו" לשון זירח, לומר תהיה נא מזרז ותראה נכוחה גם בדבר שהיצר מהתלבך, להרגיש בו חסרון כיס. ה' יעזרנו ליישר דרכנו.

"וידבר ה' אל משה לאמר, צו את אהרון ואת בניו לאמר" (, א-ב) אין צו אלא זירח מיד ולדורות. אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס (רש"י).

המפרשים התחבטו בכוונת הדברים ובפרושם. היכן הוא החיסרון כיס שיש לכהנים בעבודתם? נקדים קודם ונצייר לעצמנו 'חיסרון כיס'... והאם בכל פעם שסבור האדם שאירע לו חסרון כיס, האמת היא זו, או שמה רק דמיון שווא ותעתועי לבב.

באחד הימים ביקרתי אצל עשיר אחד לצורך דבר מה. אותו גביר שהיה ידיד איתי, לא התבייש מפני, והתנהג כהרגלו בביתו גם בעודי שוהה בביתו, אירע שאחד מבני ביתו סרח לאדונו... ותעל חמתו באפו. ומכיוון שכאמור לא היה מתאפק בפני, ראיתי את להבת הכעס במלוא עתה, פניו אדמו, אגרופיו נקמצו, ובגרון ניחר צרח בקולי קולות. והנה לפתע נפרש לפני מחזה פלא ממש. יהודי כל שהוא נוקש על הדלת. אותו גביר מתקרב ומציץ מבעד לחור וכשרואה במי המדובר, נושם נשימה עמוקה, פותח בזריזות את הדלת, ובין רדע ארשת פניו התהפכה מן הקצה אל הקצה' - - שלם עליכם' ר' יענקל, הושיט את ידו - בארשת פנים חביבה ובמין נעימות שלא תתואר... סערת הכעס הלכה איננה כלא היתה.

ואני עומד ותמה, הייתכן? האם גביר פשוט עומד לפני או שמה "ל"ו צדיק" ששולט עד כדי כך ביצרי, עבור הקבלת פני יהודי כל שהוא?? לא ראיתי מחזה כזה מימי!!

עודני מהרהר בליבי, ואוזני שומעות את השיח הבא (שנאמרו מפי האדם שדפק בדלת): "באתי לסגור את העסקה של חמש המליון שביקשתי!!...!" כששמעתי את שיחם נפתרה לי התעלומה, ואמור אמרתי בלבי חלמא טבא חזיתי, חלמא טבא חזיתי... הוא איננו "ל"ו-ניק", רק "ל"ז-ניק"... התירוץ הוא - - - כ-ס-ף - - - ...

מיד נזכרתי בסיפור הנפלא על ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל, באותו וויכוח האם טבעם של בעלי החיים ניתן לשינוי, המלך עשה סעודה, והחתול היה המלצר, המגש פרוש על ידיו, וכו' וכו' עד שקיפץ העכבר לעיני החתול, ואז משליך החתול את הכל מידי לוכד את העכבר, ומצטנף בפינה אכילת הטרף...

ומדוע נזכרתי בסיפור זה? מפני שמה שאני ראיתי, הוא היפוכו של הסיפור עם ר' יונתן. כי בעוד שהחתול מאולף רואה עכבר ושב להתנהג כחתול שמעונו, אך לראות כסף ולשוב להתנהג כבן אדם... זהו חזיון נפלא, וחידוש מחדש... הפלא ופלא!

באותו מעמד למדתי פירוש נפלא עד כמה הכסף מסמא את עיני האדם ומהל בו, חכה העשיר שהשאר לנו התבוננות נפלאה! זהו כוח המשיכה הגדול, שטומן ה'כיס' בחובו, למשוך את ליבו ליפול ברשתו לצודו ולהטותו כדי חסרון כיסו, לזרוע בהלת הון, ועיוורון עיני שכלו, ובגינה יאבד אף את ממנו, שעבורו ומחמתו באה בהילותו, ובשכרון חושי יבואנו חסרונו. כלשון הפסוק "הנבהל להון חסר יבואנו" (משלי כ"ח, כ"ב).

"היא העולה על מוקדה" (י' - ב')

רבי דוד יונגרייז ראב"ד העדה החרדית מביא בשמו של רבי יוסף חיים זוננפלד ששאל, מדוע המ' ב"מוקדה" קטנה? ותיירץ, שמ"ם קטנה מראה על מום, כמו שכתב בעל הטורים על הפסוק [בראשית ל"ב - ט"ו] [עיצים מאתיים ותישישים עשרים רחלים מאתיים ואילים עשרים], ולכן הכל מסיים במ"ם, שכל הבהמות ששלח לו היו בעלי מומין, שלא יקריב מהן קרבן. הגמ' בזבחים [פ"ג א]. אומרת, "היא העולה על מוקדה", מכאן לומדים, אם עלה לא ירד, ורבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין. ואמר רבי יוחנן, לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, אבל מחוסר אבר ומום מגונה, לא. וזה הפירוש כאן, "היא העולה על מוקדה", מ"ם זעירא, להורות שגם מום קטן אם עלה לא ירד.

"אם על תודה יקריבנו" (ז' - י"ב)

כל הקרבנות בטלין לעתיד לבוא, חוץ מתודה. (ויק"ר ט' - ז'). שואל רבי חיים זייציק, אם כל הקרבנות יתבטלו - אז לא יהיו גם צרות ותלאות, א"כ למה קרבן תודה כן יישאר? ומתרץ, שלעתיד לבוא אחרי שנעבור את כל הצרות, נראה וניווכח ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ווא"כ קרבן התודה שיישאר זה יהיה על כל אותן הטובות שעשה הקב"ה איתנו כל הדורות שבזמננו היה נראה כהסתר פנים. ויש מפרשים מדוע יישאר קרבן תודה, כי לעתיד לבוא לא יחסאו, מי שזכה ולא חטא אפילו בשוגג שלא יהיה נזקק לשום קרבן, עבור זכות זו עצמה מחויב להודות לקב"ה ולהביא קרבן תודה על כך שזכה להיות נשמר מכל חטא.

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל - פסח

העולמיות, אדם יכול לקיים את כל המצוות האלו, אכילת מצה, ביעור חמץ, וכו' אך את יציאת מצרים הוא לא יזכור, הוא הפסיד את תכלית המצוות.

והוא שקבע לנו אנשי כנסת הגדולה בחג המצות להזכיר: "זמן חרותנו". כמו שבחג הסוכות "זמן שמחתנו", ובחג השבועות "זמן מתן תורתנו". זמן שמחתנו ידוע שזהו זמן שמחה, כמו שהסבירו חז"ל בעניין חג הסוכות. וכן זמן מתן תורתנו, זה ברור שבחג השבועות ניתנה לנו התורה. אבל זמן חרותנו, אם יתייחס לזמן יציאת עם ישראל ממצרים, לכאורה לא מרגישים שם מיד את החירות. וכי איזו חרות היא זו אם מיד כשיוצאים ממצרים בא פרעה ורודף אותם, ואח"כ ארבעים שנות נסיונות וחיים קשים במדבר "בלתי אל המון עינינו", בארץ לא זרועה, במדבר הגדול והטרא ההוא, וגם העול של קבלת עול מלכות שמים וקיום המצוות מתוך כפייה! כמה זה היה קשה להם! וכמה מחלוקות ומריבות נעבו מכך! ואיך הזמן ההוא נקבע כזמן חרותנו? היכן היא החרות?

ומעניין שהתורה לא קבעה לנו שום זכר למלחמת שבעת העמים, ולנחון על שלשים ואחד מלכים, וכיבוש הארץ. כמה היום המדינות עשות ענין ויום זכרון לכל אירוע כזה ולכל נחון. אנו חושבים שזמן חרותנו, כרוך עם הנחונות במלחמות, אבל היציאה משעבוד מצרים לשעבוד אחר, היכן החרות?

אלא ודאי שכונת התורה שאנחנו זכור ונרגיש ונחוגג את יציאת מצרים כזמן חרותנו הנפשית, החירות האמתית. לא דווקא חירות הגוף. במשך היות אבותינו במצרים הגיעו עד למיט שיערי טומאה, "ימה אלו עובדי עיז, אף אלו, מה אלו, אף אלו. זהו שעבוד הנפש. אבל, "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה", זוהי עבודת קלה ביחס לשעבוד הנפשי, להתרחקות מדרכי האבות, לשקיעה בטומאה. אלו היו נשאים עוד קצת היו מגיעים חלילה לחמישים שיערי טומאה, אז אבדה ח"ו כל תקוה רוחנית.

והוא סוד ספירת העומר מיד עם היציאה ממצרים וההמתנה יום אחרי יום, לגאולה האמתית שהיא קבלת התורה. וכמו שמובא בספר החינוך בענין זה. שחרור הגוף יש לו ערך רק עם שחרור הנפש.

את הערך הנעלה של שחרור הנפש מן המידות ומן הוהמה אנו צריכים להרגיש ולרצות אותן, להתקשר אליו עד כי נרגיש אתו את הנגיעה שלנו, שבלעדי קיומנו אינו קיום. ואז ממילא לא נשכח את יציאת מצרים. על ידי קיום כל מצוות החג בכוונה הרצויה בתקון המידות אנו מוכה ליכר יציאת מצרים ולתכלית שבה: קבלת התורה.

בספר החינוך מובא, שיש טעם אחד לכמה מצוות הקשורות לחג הפסח, אכילת מצה, ביעור חמץ, קרבן פסח, סיפור יציאת מצרים וכו'. טעם אחד הוא לכל המצוות האלו: והוא, שמכור הנסים והעניינים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים. הוא חזר על זה כמה פעמים עד שהוא בעצמו מרגיש שאולי יגיעו הקוראים מכך לידי הרהור ותרגומת. וכך הוא מביא (מצוה טז) ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר, ולמה זה יצונו אותנו השם יתברך לעשות כל אלה ליזכרון אותו הנס, והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו, כי לא מחכמה תתפשט על זה ודע כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות וכו'.

התורה מקפידה לתת לנו כל כך הרבה מצוות לאותה מטרה: זכר ליציאת מצרים. שלא נשכח. ובאמת, אנו רגילים לחשוב שעניין של זכרון זה תלוי בתכונה. יש מי שנתברך בזכרון טוב ואפילו אדיר, ויש מי שלא נחון בכוח מידה, ומה ביכלתו לעשות? ואיך התורה דורשת שתתחזק לזכרון זה? למשל אצלנו ביישיבה, כשתלמיד מרגיש קאה מחברו בגלל שחברו התברך בזכרון עצום, וזוכר בעל פה כמה וכמה פרקים, הקאה הוא מעידה שגם הוא היה רוצה להיות בעל זכרון כזה, אך אין הדבר ביכלתו והוא נשאר עם קאתו. ומאיך הקאה הוא אינה עוזבת אותו, והוא במקרה כזה גם הוא מתגלה כבעל זכרון גדול, ואינו מוכן לשכוח את ההתמודדות עם חברו וזה כל כך מטריד אותו. הכיניד?

אלא חייבים לומר, שיש קשר הדוק בין מדת הזכרון לנגיעה שיש לאדם בעניין כל שהוא. דבר שיש לאדם נגיעה חזקה אליו, משתרש חזק בזכרונו. למשל: אם נתייחס לאחד מתלמידינו שכל כך משתוקק היום לשוב אל משפחתו לכבוד החגים, והנה יבא פתאום מטוס ויטיס אותו אל בית הוריו. כמה הדבר הזה ייחרת בזכרונו, לעולמי עולמים. כח הנגיעה מכתוב את הזכרון.

התורה הקדושה דורשת ממנו להרגיש נגיעה עם יציאת מצרים, שנגיש כמה טוב צמח לנו ממאורע גדול זה, וכמה מאידך גיסא היה יכול להיות גרוע ח"ו לעם ישראל "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, עדיין אנו, ובנינו, ובני בנינו, משועבדים היינו לפרעה במצרים". את זה מדגישה התורה. כך כתוב רש"י ז"ל על הפסוק "יאנכי ה' אלהיך אשר הוצאתך מארץ מצרים", כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לו. אנו צריכים להרגיש את היכדאי" הזה. ולמטרה הזו התורה הורתה לנו כל כך הרבה מצוות כאשר לכלום מטרה אחת בלבד: זכירת יציאת מצרים, להרגיש כמה כדאי.

וממילא יש להפקיד כל נגיעה אחרת, כל נטייה להתקשרויות לעולם הזה המפריעות להרגשה הזו, להיות עבד נאמן כמו משה רבנו, וכמו שאומר בעל המסילת ישרים כי אי אפשר לאדם להיות עבד נאמן לקונו כל זמן שהוא חס על כבוד עצמו. בלי הרגשה הזו, בלי עבודת הפקרות

בשכר נשים צדקניות

רבי יששכר מאיר זצ"ל

כוח לעודד את בעליהם שלא להתפעל מגזירת השלכת הבנים ליאור כי פרעה וגזירתו יבטלו מן העולם ואנו ובנינו נצא לחירות.

ונתבאר ביחזקאל כי היה חרון אף ה' על חסרון אמונת ישראל 'וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי וכו', ואומר לשפוך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצריים, ובזכות אמונה אמיצה זו של נשות ישראל שעמדו וגידלו את בניהם בשדה בלי שום תנאים הכרחיים כי דבקו באמונתם על בשורת הגאולה, סר חרון אף ה' מעמו והוציאם ממצריים. זה היה תורף טענת מרים לעמרם כי אע"פ שמצד החשבון המציאותי היה ראוי לפרוש מן האשה כדי שלא יהיה דור שרובו נקבות ויתבוללו בגוים, מ"מ הביטחון בגאולה המובטחת מחייב להתעלם מן הגזירה.

ומה שהצליחו הנשים בזה יותר מן האנשים, הוא משום שבשעה שהגיע משה ובישר להם את דבר הגאולה, לא שמעו ישראל את הבשורה במדרגה הפנימית שלה אלא רק בדרגה חיצונית יותר, וכמו שכתב הספורנו ולא שמעו אל משה להתבונן בכל זה [בהבטחת ה' על הגאולה ועל ד' ההנהגות המיוחדות של 'הוצאתי' וכו'] בעניין שיבטחו בישועת ה' יתברך כמו ששמע אברהם בהבטחת הבנים וירושת א"י, 'מקוצר רוח' כי לא נאמנה את אל רוחם ולא נתנו לב להתבונן. עכ"ל הספורנו. וזו הייתה טענת משה 'הם לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי' כי מי ששומע במדרגה חיצונית אין בכוחו לעמוד בנסיונות.

הנשים לעומת זאת, קבלו את העמקות והפנימיות של בשורת הגאולה וממנה שאבו

ורב קמה שְנָאֵמֶר: רַבְּבָה כְּצֻמַּח הַשְּׂדֶה נִתְתִּיף, וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְאִי בְעַדִּי עַדִּים... וְאָמַר לָךְ בְּדַמִּיךְ חַיִּי.

דרש ר' עקיבא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים וכו', ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם וכו', וכיון שמכירין בהם המצרים, רצו להורגן. נעשה להם נס ונבלעים בקרקע ומביאים שוורים וחורשים על גביהן, שנאמר: על גבי חרשו חרשים ולמחר מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר: רבבה כצמח השדה נתתיך [ותרבי ותגדלי]. וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהם, שנאמר: ותבאי בעדי עדיים אל תיקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים [שמות רבה א].

על סדר ההגדה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

יש אמרה נודעת. ודאי, דרך הלצה נאמרה, אבל אמת כה נוקבת טמונה בה! את ליל הסדר פתחנו בהכרזת: "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח". יושב הבן, ואינו מאמין למשמע אזניו. פותח ושואל: אבא, "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", אף פעם אינך מכניס אורחים, והלילה הזה אתה מזמינם? "אה", משיב האב, זה בגלל ש"עבדים היינו לפרעה במצרים", וממנו למדנו דבר אחד ולעשות דבר אחר, להבטיח ולסגת. למצוא מוצא: "לכו נא הגברים", בלי הצאן והבקר...בנובהרדוק ספרו על אותו עשיר קמצן, שחלה בטיפוס הבהרות. היתה זו מחלה קטלנית, ממנה איש לא קם. בצר לו הבטיח שאם יתרפא יתן חצי מיליון זלוטים לצדקה. הון עתק. אבל הבטיח בלב קל, שהרי איש לא הבריא ממחלה זו. אז למה הבטיח, כדי שיהיה מה לומר בהספדו. לא עזר לו, ונרפא לאסונו. מיד התיצבו העניים בתור ארוך, לקבל חלקם בחצי המיליון. חשכו עיניו, מה יעשה. לאשרו, היה יודע ספר. זכר את דברי הגמרא שגדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, מפני שלושה טעמים. הראשון שבהם: שהצדקה בממונו, וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. הודיע שחצי המיליון עובר שדרוג: לא לצדקה אלא לקרן גמ"ח. חשב שהועיל, איפה! התור התארך בכפלים, כי גם העשירים עמדו בתור להלוות גמ"ח. אה, לכן ממשיכה הגמרא ואומרת טעם נוסף: צדקה בממונו, גמילות חסדים אף בגופו. הודיע לכולם שהחליט לשנות את היעוד: במקום להקצות כסף לצדקה, ומה הוא כסף, בסך הכל ממונו, מוכן הוא לעשות הרבה יותר, לטרוח בגופו. לא שער את התוצאה, אנשים התדפקו על דלתו בלא סוף: אולי מוכן הוא לסעוד את בנם החולה, אולי יאות ללוות את אביהם הקשיש, אולי מוכן הוא לעזור בנשיאת משאות. וכי בשביל זה הבריא, כדי לבלות ימיו בעזרה לזולת? חייב להיות לכך פתרון! עיין, ומצא. ודאי, לפיכך נכתב הטעם השלישי: שהצדקה לחיים, וגמילות חסד בין לחיים ובין למתים. התנדב אפוא לחברא קדיש, ונשם לרוחה: אף אחד לא עמד בתור כדי להקבר! אשריו, גם קיים נדרו וגם נשאר עם רכושו - תלמיד נאמן של פרעה, וממשיך מורשתו!

ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו... משועבדים היינו לפרעה

לכאורה אינו מובן, שהרי גם כיום הננו משועבדים! וגם אם יטען מי שיטען שהיום מצבינו אינו בגדר שיעבוד, אך מה עם אותם יהודים שהיו במחנות ההשמדה של היטלר, ימ"ש, הרי גם הם אמרו מילים אלו: "אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה, "כלומר, עכשיו ב"ה אנחנו לא משועבדים לאף אחד... הלואת יקרא לא משועבדים!?"

אומר הבית הלוי: התשובה טמונה בסיפא של הדברים: "משועבדים היינו" לא עבדים אלא, משועבדים! מה ההבדל בין שיעבוד לעבדות? כשהקב"ה הוציאנו ממצרים, לא היתה כונתו יתברך להוציאנו מעבדות לחרות. בשום אופן לא! אנחנו היינו עבדים ונשארנו עבדים. רק שקודם היינו עבדי פרעה ועכשיו נהיינו עבדי הקדוש ברוך הוא. אנחנו לא יצאנו לחופש, יצאנו לעבדות.

מהי כאן, אפוא, היציאה? היציאה היא רוחנית. היינו משועבדים לאדם, היינו משועבדים לתאוות, וכשיצאנו ממצרים נהיינו בני חורין בנפש. מלבד זאת גם קבלנו את התורה, והתורה עושה אותנו בני חורין לתמיד. היהודים הם עם של בני חורין, כמו שאמרו חז"ל "אין לך בן חורין אלא מי שהוא עוסק בתלמוד תורה בלבד" (במדבר רבה י, ח)

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו' ...

שמעתי מאת הגאון הרב יעקב גלינסקי ששמע מאת הגה"צ ר' אליהו לפיאן זצ"ל, דלכאורה קשה דבשביל מה היה צריך ר' אלעזר בן עזריה להקדמה זו, היה מספיק לומר דדרשה בן זומא דישנה מצוה של סיפור יציאת מצרים בלילות, מהו הקדמה זו דהרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר וכו' עד שדרשה בן זומא.

וספר דהיה עיר אחת שבקשה רב, והשתדל הגאון הגדול ר' ישראל סלנטר זצ"ל להעמיד תלמידו שם, והשתדל כמה פעמים בזה, ושאלו תלמידו דהלא רבינו לומד אתנו כל כך הפרשה של בטחון דאפילו איש גרושנה משמ"י קממנה, ובשביל מה בעינן כל כך השתדלות, וענה ר' ישראל להיות רב משמיה בעינן להיות סבלן גדול וירא שמים גדול, והתחיל הגה"צ ר' ישראל ואמר, כדי לזכות מן שמים להיות רב בעינן כל המעלות האלו, אבל כדי שלא ימונו אנשי העיר רב גרוע ממנו, מצוה עלינו להשתדל בכל השתדלות כדבעי כדי שאתה תזכה להיות הרב. הנה לר' אלעזר בן עזריה היה כתב רבנות מן שמים שראוי להיות נשיא, שהרי בלילה אחד התלבנו כל שערותיו כדי שיהיו דבריו נשמעים ואין לך כתב רבנות מן שמים יותר מזה, הרי מן השמים הסכימו שיש לו כל המעלות הראויות לנשיא ובכל זאת אמר ר' אלעזר בן עזריה שלא הסכימו החכמים לשמוע לדברי שהייתי אומר דמחוייבים בזכירת יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, דאף שיש אות מופת והביא אני להיות נשיא בכל זאת תורה לאו בשמים היא, ובעינן להביא רא' מתורה עצמה, ובלי רא' מתורה עצמה אין דבריו נשמעים ומתקבלים, ורק עד שדרשה בן זומא נתקבלו דבריו.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח

יש התמהים: אכן, סיפור יציאת מצרים מחזק את כל שומעיו באמונה בה', אך אם כבר הרבנו לספר אשתקד ולפני שנתיים וכו', איזו תועלת תצמח ממה שנשוב השנה - ובשנים הבאות גם כן - לספר ביציאת מצרים? התמיהה תתיישב על פי יסוד חשוב שאמר הסבא מסלבודקא זצ"ל. פעם הוא קרא לאחד הבחורים והשמיע באוזניו כמה דברי מוסר שצריך היה להשמיע באזניו. כעבור שבוע קרא שוב לאותו בחור, ושוב אמר לו אותם דברי מוסר שכתב אמר לו שבוע קודם לכן. תמה הבחור והעיר: והלא אותם הדברים כבר אמר לי הרב לפני כשבוע...? ענה לו הסבא מסלבודקא: וכי כאשר תהיה בתחנת הרכבת בלונדון, תעמוד שם על הפסים והרכבת תתקרב והקטר ישמיע צפירה כדי שתזוז מן המקום, כלום תאמר גם אז ששמעת כבר אתמול את קול הצפירה...! וכך גם לענייננו: וכי מאחר והתחזקת באמונה בשנה שעברה, השנה שוב אינך נצרך יותר להתחזק בענין זה?...! (הגדת ר' שלום)

ואקח את אביכם

בהגיע הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין לפיסקה זו בליל הסדר תמה: 'ואקח את אביכם', הלא אברהם אבינו חקר ודרש מעצמו וגילה את הקדוש ברוך הוא ושאל: מי בעל הבירה, ומדוע לא מוזכר זאת כאן! שאלות מענינות בהלכה (בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי) שאלה: האם מותר לשתות סודה אחר אכילת אפיקומן? תשובה: יש מתירין. שאלה: מה עדיף לשתות בליל הסדר, מיץ ענבים שהוא אדום או יין לבן? תשובה: מיץ ענבים הוא יין לכל דבר. שאלה: האם עדיף לקבוע חברותא בימי ערב פסח, או שמא עדיף לעזור להורים בבית? תשובה: עדיף לשמוע בקול אבא, מה שיאמר עליך לעשות. אלא - הכריז בהתעוררות - זה שייך בכל השנה, אך הלילה מכריזים את האמת לאמיתו! אלס האט דער אויבעשטער געטאהן, הכל עשה הבורא לבדו! 'ואקח את אביכם' הקדוש ברוך הוא בעצמו!

כענין הזה סיפר לנו אחד מגדולי המשגיחים שפעם עלה אל הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שהיה אז כבר בימי זקנותו, והתאונן לפניו שיש בישיבה ירידה בלימוד ובהנהגה, והוא חש רגשות אשמה בזה שאין לו כח השפעה על התלמידים כראוי. רבי יחזקאל זצ"ל הזדעזע ואמר לי בלהט: הרי יש בזה חשש אפיקורסות ח"ו, וכי כאשר כן לומדים טוב בישיבה זה מכוחנו! הרי הכל מן השמים, גם כשלומדים, וגם חלילה כשלא לומדים, אנחנו רק צריכים לעשות.

כן ה' אלוקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ורגלים אחרים

שואל היה הגה"צ הירושלמי רבי אריה לוי זצ"ל, מדוע מתעוררים אנו לבקש על זמנים אחרים, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים, והרי לכל מועד ורגל זמנו קבוע והראוי? ומשיב רבי אריה זצ"ל: רוב חגי ישראל, נקבעו לנו על הצרה שנושענו ממנה באותו זמן, ומשנושענו מהצרה, נצטוינו על החג. חג הפסח - בא על שחרורנו משעבוד מצרים; ימי החנוכה - בהם השתחררנו מעולם של היוונים; פורים - ניצלנו מגזירתו של המן הרשע. ועל כן ימים אלו נתקנו להודות להש"ת על הצלתנו ועל פדות נפשנו.

אלא שזאת אנו מבקשים בליל הסדר, מבקשים אנו מהש"ת "מועדים אחרים" היינו מועדים מ'סוג אחר' לא כאלה שנתקנו על הצלה מצרה וגזירות קשות, אלא מבקשים אנו מועדים "הבאים לקראתנו לשלום", ומתוך שלום ולא מתוך צרה ח"ו ..

זמיות הזו

רבי שמשון זוד פינקוס זצ"ל

כה שח פעם באוזני אחד מבניו שיחי':
 "אומר לך דבר פלא: כאשר אני מדבר בשיחות על ענייני מידות ו'בין אדם לחברו', הרי גם אם הפלגתי במושגים נעלים ודרגות גבוהות, על היחס הראוי לשרור בין איש לרעהו, מעולם לא אירע שאחד השומעים יבוא אלי בטענה: הרב מגזים! וכי עד כדי כך יש לנהוג? אבל לעומת זאת, כאשר נושא השיחה הוא 'בין אדם למקום' קורה לא אחת שבאים ואומרים לי: 'אל תגזים כל כך, הרב פינקוס! אתה מפליג יתר על המידה בתביעה ל'מושגים'..."

לאחר שהות קלה סמקו פניו מהתרגשות והוא קרא ברגש גדול: "היחס כלפי הקב"ה גם הוא כ'בין אדם לחברו', כביכול. מדוע ב'בין אדם לחברו' מבינים הכל שאין גוזמאות? מפני שעומד לפניו אדם חי ומוחשי, שהכול מסוגלים לחוש את היחס הראוי כלפיו. אבל למעשה, גם הקב"ה זהו 'בין אדם לחברו'! אנו אומרים בכל יום 'קל חי', והגביה רבינו את קולו בסערה והמשיך, "רש"י אומר: שהכלל ולפיו 'עלך סני לחברך לא תעביד', מוסב גם על הקב"ה, שעליו נאמר 'עך ורע אביך אל תעזוב'."

והתביעה הזו נוקבת תהומות ויורדת חדרי בטן: מציאות מוחשית היא העומדת לנגד עינינו, וכי על 'מושגים מופשטים' מדובר? מציאות ערטילאית חלילה ובלתי מחייבת?!

את המעשה הבא הכתיר רבינו בעת שסיפר אותו באוזני אחד מבניו, כ"המעשה הכי גדול, לדעתי, אודות היחפץ חיים":
 היה זה באחת האספות בראשות גדולי ישראל לתיקון בדקי הדת. האחריות וכובד הראש ריחפו בחלל החדר. כל אחד מהמשתתפים הביע דעתו אודות העניין שלשמו נתכנסו, והכל הטו אוזנם כאפרכסת לשמוע את הנהגת הגדול מאחור – ומה השקפתו בעניין ההוא. עוד הם מדברים, והנה לפתע קם החפץ חיים ממקומו ונעמד בפנית החדר להתפלל מנחה, בלי שהורגשה קודם איזו תכונה יתירה בסביבתו. כך בפשטות עמד הוא ממקומו ופתח בתפילה.

"אומר לך מהו הלך העצום במעשה זה", אמר רבינו:
 "אצלנו תפילה זו 'תכונה'. 'תולכים' להתפלל! אבל אצל היחפץ חיים, 'התפלל היה דבר טבעי, כשם שפונה הוא לבן שיחו העומד למולו, ולכן מלבד דרישות ההלכה – כמה יש להמתין בטרם פותחים בתפילה, לא ראו אצלו דברים נוספים. הוא פשוט קם והחל לדבר אתו. שכן גם קודם לכן הקב"ה היה עמו, אלא שאז לא דיבר עמו..."

רבי אברהם יפה'ן זצ"ל / נלב"ע י"ד ניסן

הגאון הצדיק רבי אברהם יפה'ן זצ"ל היה חתנו הגדול של הסבא מנובהרדוק זצוק"ל, והוא עמד בראש רשת הישיבות של נוברהרדוק בשנות תהפוכות, כשמתחתיו גדלו צבא אדיר של בחורי ישיבה אמיצים וחדורי להט של אמונה ובטחון בהפצת אור התורה תחת סכנות הקומוניזם והנאציזם. במשך עשרות שנים הרביץ תורה ומוסר לפני אלפי תלמידיו, שמהם גדלו גדולי תורה שהאירו את שמי היהדות בדור האחרון. באחד ממאמריו עומד רבי אברהם על חומרת מלאכות שבת, שלאדם שטחי נראה הדבר כי חומרא יתירה היא, שעל כל פעולה קטנה כל שהיא, כגון על כתיבת שתי אותיות בשבת וכיוצא בזה, חייב מיתה. אך האמת היא שזה מבט של תמהון לבד, שכן דווקא חומרא זו, היא יום מנוחה וקדושה המביאה את האדם לעונג שבת מעין עולם הבא, בעוד שאצל אומות העולם אם כבר מסדרים לעצמם יום מנוחה, אין הם זוכים לקדושה ולא למעין עולם הבא, ואדרבה שבידתם היא הרת אסון, עד שגוי שיבת חייב מיתה.

סודו של דבר, מבאר רבי אברהם יפה'ן בספרו "המוסר והדעת", שהבורא יתברך סידר את יום השבת כצינור של השפעה של ברכה וקדושה לכל ימי השבוע וכיסוד לעולם ועד, ומעתה הרי קל להבין כי כל מלאכה קלה של חילול השבת, הרי היא כדחיקת כפתור המקלקלת את מכונת העולם, ואין כל פלא שכן מות הוא. זהו הביאור במה שאמרנו חז"ל (מובא ברש"י בתחילת פרשת וזאת הברכה) שהתורה ניתנה באש שחורה על גבי אש לבנה, כלומר שהאש השחורה של חומרת הפעולות האסורות, הם דווקא מחמת היותם אש לבנה המאירה את העולם באור יקרות, ומי אשר משחית ומקלקל את האור והיופי, הרי הוא מביא בכך אש שחורה השורפת ומכלה.

סיפר הגאון רבי אברהם יפה'ן זצ"ל: היה בחור מעוט-כשרונות שהתקשה בדברים הפשוטים ביותר והכל ריחמו עליו מה יהיה בסופו, הרי אפילו חנווני לא יוכל להיות. לבסוף רעשה העיר: הוא זכה בגורל בחמשת אלפי רובל – הון עתק באותם ימים, כי מילא נכונה את שלושת המספרים.

לתמיהת רבים היאך הצליח, הסביר: "האמת שמעולם לא עלה בדעתי להשתתף בהגרלה, אך בחלום הלילה ראיתי את המספרים שבע עשרה, שמונה עשרה, שלוש מאות ושבעים, והבנתי שהם מספרי המזל". תמהו האנשים: "אבל היו רק שלושה מספרים לינוחש, ולא היו אלה המספרים הללו?". חיך ואמר: צירפתי את המספרים הללו ויצא לי ארבע מאות וחמש עשרה. מילאתי 415 וזכיתי. חישובו האנשים וקראו: "אבל התוצאה מחיבור המספרים היא 405 בלבד?!" התאכזב בחור: "אה, ככה! איה מזל שאינני יודע חשבון!"

כולם ריחמו עליו שאפילו חשבון אינו יודע, אך לבסוף התעשר מכך... למד מזה רבי אברהם: איננו יודעים מה טוב ומה רע. החיסרון עלול להתברר כמעלה, ולהיפך. אין עלינו אלא ללכת בתוהו, וההולך בתוהו ילך בטח.

רבי שלמה וולבה זצ"ל / נלב"ע ט"ז ניסן

"והנה מה שצריך להבין הוא כי אין לדון דבריי החסידות על מראהן הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות, כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות יתחייב להניח" (מסילת ישרים פרק כ').

באחת משיחותיו אמר המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל: כתוב בנביא "והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים". כתוב כאן יסוד: מי שטוב עם ה' באמת, הוא טוב עם אנשים. ואם הוא לא טוב עם אנשים, סימן שהוא לא טוב עם ה'". והמשיך ואמר: שמעתי שמחמירים בישיבה לא לאכול את הדגים, על פי שמועה בשם מרן החזון איש זצוק"ל. אבל הרי כל כולו של מרן החזון איש היה 'בין אדם לחברו', ולמה בזה לא מחמירים? (אבני שלמה ח"ג ע' ק"ו).

עוד אמר פעם באחת משיחותיו: "סיפר לי בחור שאין הוא משוחח עם חבריו בשולחן כי הוא מרגיש שהוא יותר טוב מהם, שהרי הוא מתפלל בכוונה ומאריך בשמונה עשרה. ואמרת לו שעי' שהוא מאריך בשמונה עשרה יתכן מאד שיצא שכרו בהפסדו, כי זה מביאו לידי גאווה. העצה לבחור כזה היא דוקא לשוחח עם חברי השולחן שלו, כי בזה הוא מוריד את הגאווה שלו, שהוא כבר לא מרגיש את עצמו טוב מהם אלא כאחד מהם. ואפילו בדברים בטלים שהוא מדבר בשולחן הוא מקיים מצוה,

משחר נעוריו ניכר היה על המשגיח חשקו העז לגדלות בדרך העולה בית ד', בילדותו בברלין נשמתו שאפה לרוחניות, והאמונה פיעמה בו תדיר, לימים סיפר שבעודו ילד אהב מאד להתפלל ולא ניאות לבקשת מוריו שלעתים האיצו בו למהר בתפילה... כבר בהיותו בן ט"ז שנים, כתב ספר יסודי על היהדות שלאחר שנים הדפיסו בשפה בשוודית לבני הקהילה שם. לאחר מכן גלה למקום תורה, תחילה היה זה בישיבה בפרנקפורט שם החל ללוש את נשמתו הרוחנית, וכעבור תקופה העתיק מקום משכנו לעבר הישיבה במונטרו, בה החל לעצב את דמותו התורתית, אך לא מצא בה די סיפוק, החלו להתחולל בו תהיות באשר להמשך דרכו, לבטים אלה העלה אף בפני אחד מידידיו בישיבה רבי דוד יעקב כהן הי"ד שהיה אחד מנכסי צאן הברזל בישיבה. השיחה הגורלית

או אז הגיע לישיבה רבי דוד בודניק הי"ד מפארי המייסדים של נוברהרדוק, ונשא שיחה מוסרית בפני בני הישיבה, שיחה זו חדרה עמוק לליבו של המשגיח, בין היתר אמר ר"ד שהיה לא מכבר בז'נבה וראה בנין של האומות המאוחדות שבו יש לכל אומה חדר משלה, ואם אומות כה רבות יכולות לדור בבנין אחד, נאטר לעצמינו מה היה אדם הראשון שהכיל עולם ומלואו... עם סיומה ניגש המשגיח לידידו ר' דוד יעקב והחל לשוחח עמו על השיחה המיוחדת ותוכנה הגדוש שהותירו בו רושם עז. רבי דוד יעקב, שחש בנימי נפשו של העומד מולו את שאהבה נפשו, אמר לו ברורות: "הנך צריך לילך לישיבת מיר שם תוכל לשמוע את שיחותיו של מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם, לא נראה לי שקיימת הנאה שוות ערך בעולמינו להנאה שתהיה לך מאותם שיחות..."